

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
Institut za pedagogiju i andragogiju

KVALITET U OBRAZOVANJU - IZAZOVI I PERSPEKTIVE

Beograd, 2012.

Izdavač:

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
 Institut za pedagogiju i andragogiju
 Čika Ljubina 18-20, Beograd

Urednici:

Prof. dr Šefika Alibabić
 Prof. dr Snežana Medić
 Doc. dr Biljana Bodroški-Spariosu

Recenzenti:

Dr Milka Oljača
 Dr Svetozar Dundžerski
 Dr Spomenka Budić

Za izdavača:

Prof. dr Radovan Antonijević

Korektor:

Mira Savić

Tehnički urednik i dizajn korica:

Zoran Imširagić

ISBN 978-86-82019-69-5

Izdavanje ovog tematskog zbornika
 finansirano je sredstvima Ministarstva
 prosvete, nauke i tehnološkog razvoja
 Republike Srbije

CIP - Каталогизација у публикацији
 Народна библиотека Србије, Београд

005.6:37(497.11)(082)(0.034.2)
 371.3(497.11)(082)(0.034.2)
 371.26/.27(497.11)(082)(0.034.2)
 371.136(497.11)(082)(0.034.2)

KVALITET u obrazovanju [Elektronski izvor] : iza-
 zovi i perspektive / [urednici Šefika Alibabić, Snežana
 Medić, Biljana Bodroški-Spariosu]. - Beograd : Institut
 za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta, 2012
 (Beograd : Institut za pedagogiju i andragogiju Filozof-
 skog fakulteta). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM)
 : tekst ; 12 cm

Sistemski zahtevi: nisu navedeni. - „Svi radovi u temats-
 kom zborniku koji je pred nama nastali su kao rezultat
 rada na projektu Institutu za pedagogiju i andragogiju
 Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu „Modeli
 procenjivanja i strategije unapređivanja kvaliteta ob-
 razovanja u Srbiji...” --> predgovor. - Tiraž 100. - Nasl.
 sa naslovnog ekrana. - Sadrži bibliografiju uz svaki rad.
 - Abstracts.

ISBN 978-86-82019-69-5 (broš.)

1. Алибабић, Шефика [уредник]
 а) Образовање - Управљање квалитетом -
 Србија - Зборници б) Настава - Квалитет -
 Зборници с) Наставници - Вредновање -
 Србија - Зборници
 COBISS.SR-ID 195813644

SADRŽAJ

PREDGOVOR	7
PROFESIONALNI STANDARDI U MENADŽMENTU	9
<i>Šefika Alibabić, Kristinka Ovesni i Jovan Miljković</i>	
INTERESOVANJA KAO OSNOVA RAZVOJA SVESTРАНOSTI LIČNOSTI U VASPITANJU	25
<i>Radovan Antonijević</i>	
OD USVAJANJA DO STVARANJA ZNANJA	39
<i>Željko Bralić</i>	
KOMUNIKACIONO-MEDIJSKO OBRAZOVANJE ANDRAGOŠKIH PROFESIONALACA – SVETSKE RELACIJE	57
<i>Nada Kačavenda Radić, Tamara Nikolić Maksić i Bojan Ljujić</i>	
OSNOVNI KVALITETI OBUKA ZA UBLAŽAVANJE EFEKATA IZGARANJA NA POSLU	81
<i>Edisa Kecap</i>	
SOCIJALNO-EKONOMSKA VREDNOST INOVACIJA I ISTRAŽIVANJA U USLOVIMA DRUŠTVA KOJE UČI	99
<i>Radivoje Kulić</i>	
EMPIRIJSKA PEDAGOŠKA ISTRAŽIVANJA U ČASOPISU „UČITELJ“ IZMEĐU DVA SVETSKA RATA	113
<i>Ivana Luković i Aleksandra Ilić Rajković</i>	

POSTMODERNIZAM I NOVI KVALITETI OBRAZOVANJA	131
<i>Dubravka Mihajlović</i>	
PISMENOST KROZ KURIKULUM: MODELI	147
<i>Milica Mitrović</i>	
SAVETOVANJE I VOĐENJE U OBRAZOVANJU: POTREBE I MODELI..	167
<i>Kristinka Ovesni i Aleksandra Pejatović</i>	
PARTNERSTVO PORODICE I ŠKOLE KAO DIMENZIJA KVALITETA OBRAZOVANJA Kontroverze učešća roditelja u odlučivanju u školi	185
<i>Dragana Pavlović Breneselović</i>	
KVALITET I KOMUNIKACIJA U UNIVERZITETSKOJ NASTAVI	209
<i>Kristina Pekeč i Aleksandar Bulajić</i>	
USLOVI ŽIVOTA DECE KOJA NAPUŠTAJU OBAVEZNO VASPITANJE I OBRAZOVANJE U SRBIJI.....	227
<i>Želimir Popov i Radovan Antonijević</i>	
KVALITET OBRAZOVANJA ODRASLIH KAO DISKURZIVNA PRAKSA – ANALIZA PRISTUPA MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA	241
<i>Katarina Popović i Maja Maksimović</i>	
PORTFOLIO KAO SREDSTVO EVALUACIJE ISKUSTVA UČENJA U NASTAVI.....	259
<i>Lidija Radulović i Milan Stančić</i>	
POVEZANOST KVALITETA SOCIJALNIH ODNOSA I ŠKOLSKOG POSTIGNUĆA UČENIKA: RAZLIKE S OBZIROM NA POL	285
<i>Vera Spasenović</i>	
INTERKULTURALNO OBRAZOVANJE: RAZVOJ PROFESIONALNIH KOMPETENCIJA NASTAVNIKA	301
<i>Jelena Vranješević</i>	

PRILOZI

SAVREMENA SHVATANJA O NASTAVI, UČENJU I RAZVOJU
UČENIKA SA OSVRTOM NA TEORIJU I POGLEDE L. S. VIGOTSKOG . . 315

Jovan Đorđević

SEDAM BOŽANSKIH VRLINA I SEDAM SMRTNIH GREHOVA
U PEDAGOŠKOM RADU NASTAVNIKA. 329

Nikola M. Potkonjak

PODACI O AUTORIMA. 337

KOMUNIKACIONO-MEDIJSKO OBRAZOVANJE ANDRAGOŠKIH PROFESIONALACA – SVETSKE RELACIJE¹

Nada Kačavenda Radić, Tamara Nikolić Maksić i Bojan Ljujić
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Apstrakt

U radu se iznose rezultati komparativnog istraživanja čiji je predmet komunikaciono-medijsko obrazovanje andragoških profesionalaca u svetu. Svrha istraživačkih napora jeste osvetljavanje pozicije komunikaciono-medijskog obrazovanja u širem kontekstu obrazovnog pripremanja andragoškog kadra. Uočavanjem sličnosti i razlika, cilj je da se kritički sagleda postojeća orijentacija nastavnih programa iz ove oblasti u inicijalnom obrazovanju andragoga koje se realizuje u našoj zemlji radi njenog unapređenja. Glavnu istraživačku tehniku je činila analiza dostupne dokumentacije, a izvor dolaženja do podataka je bio pretraživanje *Interneta*, odnosno *site*-ova institucija koje realizuju studije andragogije. Prikupljeni podaci su razvrstavani i upoređivani prema: sadržaju nastavnih programa; nazivima kurseva; njihovom statusu unutar studija i nivou na kom se pojavljuju. Rezultati ispitivanja su pokazali, pre svega, neravnomernu raspoređenost institucija koje realizuju andragoške studije u svetskim okvirima. Ubedljivo najveći broj je grupisan u SAD. Dalje, komunikaciono-medijsko obrazovanje andragoškog kadra u svetu varira zavise od programske orijentacije; nivoa opštosti pristupa i produbljenosti pojedinih problema; naziva kurseva; njihovog statusa i broja kurseva unutar pojedinih studija andragogije. Izdvojile su se sledeće programske orijentacije: dominantno tehnološka; pretežno medijska; dizajnerska; komunikaciona; *online* i orijentacija opšteg tipa. Najzad, dobijeni rezultati su pokazali da postoje sličnosti, ali i razlike između programa namenjenih komunikaciono-medijskom obrazovanju andragoga u našoj zemlji i drugih programa u svetu. To nam je omogućilo ne samo da uvidimo karakteristike naših studija u ovoj oblasti, nego i da zapazimo prednosti i nedostatke, te kristališemo izvesne smernice za njihov dalji razvoj.

Ključne reči: komunikaciono-medijsko obrazovanje, andragog, nastavni program, studije andragogije, programske orijentacije.

Uvod

Razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija i pojava novih medija, sa jedne strane, rezultat su kontinuuma umnožavanja i reorganizacije čovekovih komunikacionih potreba, a sa druge, stalnog traganja za što jednostavnijim, prak-

¹ Članak predstavlja rezultat rada na projektu „Modeli procenjivanja i strategije unapređivanja kvaliteta obrazovanja u Srbiji“, broj 179060 (2011-2014), koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a realizuje Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu.

tičnijim i efektnijim načinima njihovog zadovoljavanja. Bogatstvom i različitosti potreba koje dominiraju u pojedinim delovima sveta, danas se može objasniti i različitost nivoa tehnološkog razvoja. *Vice versa*, pojava novih informaciono-komunikacionih tehnologija predstavlja snažan impuls menjanja čovekovih potreba u svim domenima života, pre svega obrazovnoj i vaspitno-komunikacionoj sferi (Antonijević, 2012; Kačavenda-Radić, Nikolić-Maksić i Ljujić, 2012; 2011; Rosen, 1998; Sholle & Denski, 1994). Na svim nivoima vaspitno-obrazovnih sistema u svetu, oblast komunikacionog i medijskog obrazovanja je postala sastavni deo nastavnih planova i programa. Pored matičnih studija institucija koje pripremaju posebne profesije u oblasti komunikacija i medija, na mnogobrojnim visokoškolskim ustanovama su se pojavili razni studijski programi, kako na društveno-humanistički orijentisanim, tako i na raznim tehničkim, umetničkim, medicinskim i drugim (Bjorklund & Colback, 2001; Dannels, 2003; Darling & Dannels, 2003). Odlikuje ih izrazita šarolikost i raznolikost u pogledu naziva disciplina i kurseva, sadržaja i obima programa, ciljeva i ishoda, filozofskih pozadina i pristupa, organizaciono-praktičnih rešenja, didaktičko-metodičkih razrada, metodoloških primena i slično (Kačavenda-Radić, 2007; Dickson, 2000; Rosen, 1998).

Znanja i veštine iz komunikaciono-informacione sfere postale su neophodan, a poslednjih decenija i neizostavan konstituent obrazovnog pripremanja stručnjaka u oblasti obrazovanja odraslih širom sveta (Przybylska, 2006; Ovesni 2001, Engleberg, 1984). Stoga, iznenađujuće deluje podatak da se još uvek u nekim programima za obrazovanje andragoškog kadra ignoriše ova oblast, tim više kada dolazi iz razvijenog dela sveta kao, na primer, iz Kanade (*Francis Xavier University* iz Antigonisha, Nova Skotija).

Svrha ovog rada jeste osvetljavanje pozicije komunikaciono-medijskog obrazovanja u širem kontekstu obrazovnog pripremanja andragoškog kadra u svetu. Uočavanjem sličnosti i razlika, cilj je da se kritički sagleda postojeća orijentacija nastavnih programa iz ove oblasti u inicijalnom obrazovanju andragoga koje se realizuje u našoj zemlji, eventualno, radi njenog unapređenja. Budući da savremeni svet odlikuje visok stepen međuzavisnosti, učenje i saznavanje od drugih nameće se kao datost sadašnjice (Savićević, 2003). U tom smislu, komparativna analiza programa koji se odnose na ovu oblast obrazovanja čini se prihvatljivim metodom. Komparacijom sa drugima možemo jasnije uvideti gde se nalazimo među onima sa kojima se upoređujemo, preuzimati njihova pozitivna i uspešna iskustva i koristiti ih za poboljšanje sopstvene prakse (Bandur i Potkonjak, 2004).

Pored uvoda i zaključaka, rad je strukturiran u pet celina. U prvom delu je objašnjen metodološki pristup i data specifikacija učinjene komparativne analize. Ukazano je na neka metodološka ograničenja i nedostatke. Ostale celine se odnose na ishode realizovanog istraživanja. Tako je drugi deo rada posvećen distribuciji institucija koje realizuju andragoške studije u svetskim okvirima. Prikazana je šarolikost naziva studijskih programa koji se u okviru njih realizuju. Iskristalisani ograničavajući faktori komparacije komunikaciono-medijskog obrazovanja se iznose u trećem delu. Svrha četvrte celine je prikaz rezultata analize komunikaciono-medijskog obrazovanja prema nazivu, statusu i nivou kurseva. Učinjen je napor grupisanja kurseva prema njihovoj orijentaciji. Peti deo se odnosi na komparaciju komunikaciono-medijskog obrazovanja prema sadržaju nastavnih programa. U ovom delu upoređivanje se prelama kroz prizmu programa koji se ostvaruju u andragoškim studijama na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

Metodološka specifikacija

Primenom komparativne analize, tragali smo za sličnostima i razlikama pojedinih programa komunikaciono-medijskog obrazovanja u okviru profesionalnog pripremanja andragoga u svetu. Programi andragoških studija su jedinice analize. Kao indikatori, odnosno obeležja preko kojih je vršeno upoređivanje izdvojeni su:

1. Nazivi kurseva komunikaciono-medijskog obrazovanja;
2. Nivoi studija na kome su kursevi zastupljeni (osnovni; master; doktorski);
3. Status predmeta (obavezni ili izborni);
4. Silabusi (sadržaj nastavnih programa).

Vremenski okvir analize jeste presek sadašnjosti, odnosno postojećeg stanja zastupljenosti komunikaciono-medijskog obrazovanja u profesionalnom pripremanju andragoga u odabranim institucijama.

Kriterijum za odabir institucija je isključivo profesionalno pripremanje andragoga. Naime, izostavljene su institucije koje se bave osposobljavanjem ili usavršavanjem za obavljanje stručnih poslova u oblasti obrazovanja odraslih. Kod njih izostaju elementi profesionalizacije (Ovesni, 2009). Dalje, u okviru tretiranih institucija izdvojene su one koje nude programe komunikaciono-medijskog obrazovanja.

Način dolaženja do podataka je pretraživanje *Interneta*, a pristup programima je bio kriterijum za izbor uzorka. Glavni izvor za prikupljanje podataka o sadržajima komunikaciono-medijskog obrazovanja čine *web* stranice relevantnih institucija. U analizi se krenulo od *web site*-a *www.gradschools.com*, u okviru koga su identifikovane obrazovne institucije koje nude andragoške studijske programe. Potom je fokus bio na izdavanju programa koji se odnose na komunikaciono-medijsko obrazovanje andragoga. Tako je glavnu istraživačku tehniku činila analiza dostupne dokumentacije koja je predstavljena na *site*-ovima institucija. Kao što se ističe u relevantnoj literaturi, komparativne studije se ne odlikuju nekom posebnom metodologijom (Fajgelj, 2004), te se mogu koristiti sve postojeće istraživačke metode i tehnike (Bandur i Potkonjak, 1999). Prikupljeni podaci su razvrstani i prikazani uvažavajući prethodno navedena obeležja programa (naziv, status, nivo i sadržaj), odnosno izlistane indikatore. Usledilo je njihovo tumačenje, što je omogućilo dolaženje do relevantnih zaključaka.

Osnovna zamerka koju sami sebi upućujemo odnosi se na ograničenost izvora podataka. Naime, korišćena elektronska baza podataka ne pruža informacije o raznim međunarodnim projektima, koji, takođe, nude kurseve komunikaciono-medijskog obrazovanja. Takav je, na primer, projekat *TEACH – Teaching Adult Educators in Continuing and Higher Education* (Przybylska, 2006), sačinjen od strane grupe autora u okviru programa Evropske komisije *Socrates/Grundtvig*. U master modulu *Didaktika i metodologija u obrazovanju odraslih* predviđen je kurs *Informacione i komunikacione tehnologije u obrazovanju*. Cilj je proučavanje i analiziranje obrazovanja i učenja odraslih u svetlu *ICT*-a i razvoj kompetencije korišćenja medija u procesima poučavanja i učenja, posebno u oblastima obrazovanja odraslih i samousmeravanog obrazovanja. Takođe, unutar master modula *Teorije obrazovanja odraslih*, jedan od dva izborna predmeta je naslovljen *Teorije komunikacije i proces učenja*. Cilj ovog kursa je da se studenti dublje upoznaju sa pristupima, teorijama i teorijskim perspektivama komunikacije koji su relevantni za praktičnu primenu u procesima učenja.

Dakle, uprkos prepoznatoj vrednosti ovog i sličnih međunarodnih projekata, oni nisu obuhvaćeni analizom u ovom radu isključivo zbog toga što njihov obuhvat prevazilazi okvire postavljene metodološke specifikacije.

Pored toga, pri upoređivanju pojedinih nastavnih programa nisu svuda uvažavani njihovi ciljevi i ishodi, što je, takođe, nedostatak ovog rada. Razlog je u ograničenju pristupa potpunim informacijama, ali i u zadatim okvirima ovog rada.

Rezultati istraživanja

Distribucija studija andragogije u svetu

Imajući svetski okvir u vidu, možemo konstatovati da ne postoji veliki broj visokoškolskih institucija koje nude programe za osposobljavanje i usavršavanje andragoških profesionalaca. Ovu tvrdnju potkrepljuju informacije koje se nalaze u elektronskoj bazi podataka o dostupnim obrazovnim institucijama i studijskim programima na *Internet site*-u www.gradschools.com. Podaci o rasprostranjenosti takvih institucija u svetu su prikazani u Tabeli 1.

Tabela 1: Rasprostranjenost institucija koje nude programe za osposobljavanje andragoških profesionalaca (podaci sa www.gradschools.com)

<i>Zemlja</i>	<i>Broj institucija</i>
Sjedinjene Američke Države	254
Velika Britanija	23
Australija	20
Kanada	15
Nemačka	5
Južna Afrika	3
Litvanija	3
Novi Zeland	3
Tajland	2
Finska	1
Irska	1
Portugal	1
Srbija	1
Španija	1
Venecuela	1
Zimbabve	1
Ukupno	335

Iz pregleda se vidi da je distribucija aktuelnih andragoških studija neravnomerna. Od ukupno 335 institucija koje nude programe za osposobljavanje andragoških profesionalaca, 254 se nalazi u SAD, dok svega 81 u ostalim delovima sveta. Budući da njihovo sveobuhvatno prikazivanje prevazilazi date okvire ovog

rada, odabrali smo samo one čiji nazivi nedvosmisleno ukazuju da je reč o andragoškim studijama.

U tabeli 2 prikazane su obrazovne institucije sa teritorije SAD i nazivi konkretnih studija andragogije. Odabrane institucije i andragoške studije koje se realizuju u okviru njih su najreprezentativnije sa aspekta učinjene analize. U Tabeli 3 nalaze se podaci o institucijama i studijama iz ostalih delova sveta.

Tabela 2: Visokoškolske institucije i nazivi andragoških studija u SAD

	Naziv institucije	Naziv studija		Naziv institucije	Naziv studija		Naziv institucije	Naziv studija
1	Argosy University	Adult Education & Training	23	Widener University	Adult Education	45	University of Georgia	Adult Education
2	Walden University	Ph.D. in Education - Adult Education Leadership	24	University of Houston	Adult and Higher Education	46	East Carolina University	Adult Education
3	Indiana University Of Pennsylvania	Adult and Community Education	25	National Louis University	Master of Education in Adult Education	47	Eastern Washington University	Adult Education
4	Colorado State University	Adult Education and Training (AET)	26	University of St. Francis	Continuing Education and Training Management	48	Marshall University	Adult and Technical Education
5	Pennsylvania State University	M.Ed. in Adult Education	27	Iowa State University	Adult and Extension Education	49	Seattle University	Adult Education and Training
6	Concordia University	Master of Education in Educational Leadership	28	University of Central Oklahoma	Adult Education - Gerontology Option	50	University of Tennessee - Knoxville	Adult Education
7	Jones International University	MEd in Adult Education	29	Florida State University	Adult and Continuing Education	51	Texas State University-San Marcos	Developmental and Adult Education
8	Kaplan University	M.S. in Education in Instructional Technology - Adult Learning/ Higher Ed	30	Drake University	Adult Learning, Performance, and Development	52	Texas A&M University - Kingsville	Adult Education
9	Abilene Christian University	Master of Education in Higher Education	31	Kansas State University	Adult, Occupational, and Continuing Education	53	Murdoch University	Adult and Professional Education
10	Northcentral University	Doctor of Philosophy in Education - Leadership in Higher Education	32	Ball State University	Master of Arts in Adult and Community Education	54	Virginia Commonwealth University	Adult Learning, Med
11	Drexel University	MS in Higher Education	33	University of Alaska	Adult Education	55	University of Minnesota	Adult Education

12	Strayer University	Master of Education - Adult Education and Development	34	Teachers College, Columbia University	Adult Learning and Leadership	56	University of Arkansas - Pine Bluff	Adult Education
13	Ashford University	MA/Education - Higher Education	35	University of Southern Maine	Adult Education	57	Valdosta State University	Adult & Career Education
14	Capella University	MS - Adult Education	36	University of Auckland	Adult Education	58	Tusculum College	Adult Education
15	University of Phoenix	Masters of Arts in Education / Adult Education and Training	37	Montana State University, Bozeman	Adult, Community and Higher Education	59	Nova Southeastern University	EdD. in Higher Education Leadership - Adult Education
16	Ball State University	Master of Arts in Adult and Community Education	38	National Louis University	Master of Education in Adult Education	60	University of Arkansas - Little Rock	Adult Education
17	Park University	Master of Education in Adult Education	39	Morehead State University	Adult and Higher Education	61	North Carolina A&T State University	Adult Education
18	Alliant International University	Education: Teaching Emphasis	40	Rutgers, The State University Of New Jersey	Adult and Continuing Education	62	Northern Illinois University	Adult Education
19	Florida International University	Master of Science in Adult Education and Human Resource Development	41	Widener University	Adult Education	63	Oregon State University	Adult Education
20	Indiana University – Indianapolis	Master of Science in Adult Education	42	Coppin State University	Adult and Continuing Education	64	University of North Texas	Adult Learning and Education
21	Kansas State University	Adult and Continuing Education Master's	43	University of The District Of Columbia	Adult Education	65	Cheyney University	Adult Education
22	Rutgers, The State University Of New Jersey	Adult and Continuing Education	44	University of Oklahoma	Adult and Higher Education	66	University of South Florida	Adult Education

Tabela 3: Visokoškolske institucije i nazivi andragoških studija u svetu

	Naziv institucije	Naziv studija
Velika Britanija i Irska		
1.	University of Manchester	Adult and Continuing Education and Training
2.	University of Wales Swansea	MA Lifelong Learning
3.	Florida State University	Adult Education and Human Resource Development
4.	Chester College	Adult Education with Theological Reflection
5.	University of Wolverhampton	Teaching and Learning - Higher Education
6.	City University London	Continuing Education
7.	University of Glasgow	Adult and Continuing Education
8.	University of Ulster	LifeLong Learning
9.	Queen's University of Belfast, The	Lifelong Learning
10.	Teaching and Learning - Higher Education	Further, Adult or Higher Education (FAHE) (full-time)
11.	University of Gloucestershire	Higher Education
12.	National University of Ireland, Maynooth (Irska)	Adult and Community Education
Australija		
1.	Edith Cowan University	Adult Literacy and Numeracy
2.	University of Technology, Sydney	TESOL/TLOTE or ABE
3.	RMIT University	Industrial Professional and Adult Education
4.	University of Queensland, The	Further Education and Training
5.	LaTrobe University	Adult Literacy and Basic Education
6.	University of Western Sydney, Nepean	Tertiary Education
7.	Australian Catholic University	Adult and Community Education
8.	Deakin University	Adult and Work Place Education
9.	Southern Cross University	Professional Development / Training and Development
10.	University of Adelaide	Educational Studies
11.	La Trobe University	Education
12.	University of Wollongong	Adult Education and Training
13.	Murdoch University	Adult and Professional Education
Kanada		
1.	Queen's University, Ontario, Canada	Ph.D. in Education
2.	University of Victoria	Certificate in Adult and Continuing Education Program
3.	University of Calgary	Doctor of Education in Higher Education Administration
4.	Mount Saint Vincent University	Literacy Education
5.	Coady International Institute	Master of Adult Education - Community Development Stream
6.	Memorial University of Newfoundland	Post-Secondary Studies

	Naziv institucije	Naziv studija
7.	University of New Brunswick, Fredericton	Graduate Program in Adult Education
8.	Université de Sherbrooke	Formation en éducation des adultes
9.	Saint Francis Xavier University	Adult Education
Nemačka		
1.	Jacobs University Bremen	Master/PhD Program in Human Development, Lifelong Learning, and Institutional Change
2.	Technische Universität Dresden	Vocational Education and Adult Education in International Development Work
3.	Catholic University of Eichstatt	Adult Education
4.	Leuphana University of Lüneburg	Bildungswissenschaft - Educational Sciences
Litvanija		
1.	Vytautas Magnus University	Management of Education
Novi Zeland		
1.	University of Canterbury	University of Canterbury
2.	University of Waikato, The	University of Waikato, The
3.	University of Auckland	University of Auckland
Južna Afrika		
1.	University of the Witwatersrand	Education
2.	University of South Africa	Adult Education
3.	University of KwaZulu-Natal	Adult Education
Tajland		
1.	Mahidol University at Salaya	Adult Education
2.	ECC (Thailand)	Certificate in English Language Teaching to Adults
Španija i Portugal		
1.	Escuela Montalbán (Španija)	Spanish Language Program
2.	Universidade do Minho (Portugal)	Education
Zimbabve i Venecuela		
1.	University of Zimbabwe	Adult Education
2.	Universidad Central de Venezuela	Educación Superior
Srbija		
1.	University of Belgrade	Adult Education
Finska		
1.	University of Lapland	Education

Na osnovu prikazanog u prethodnim tabelama, možemo konstatovati da se studije andragogije pojavljuju na različitim obrazovnim nivoima – najčešće na osnovnim i master, dok su retke na nivou doktorskih studija. Nazivi studija su različiti, što samo po sebi ukazuje na različitost dominantnih orijentacija tih studija (Savićević, 2011). Takođe, iako našom analizom nije obuhvaćeno, zanimljivo je

zapaziti da pojedine institucije u svetu nude programe za usavršavanje andragoškog kadra, odnosno profesionalaca koji već imaju diplomu iz oblasti obrazovanja odraslih, a izvesno vreme su angažovani u praksi, bez obzira na sferu angažmana.

Sistemom eliminacije, u sledećem koraku su obuhvaćene institucije čije studije andragogije sadrže komunikaciono-medijsko obrazovanje, a njihova *Internet* prezentacija pruža dovoljno podataka za valjanu analizu. Prema tome, u dalju analizu su uključeni nastavni programi andragoških studija sledećih institucija:

- *The Global Open University of Nagaland* (Indija)
- *National University of Ireland* (Galvej, Irska)
- *University of Fraser Valley* (Kanada)
- *Penn State College of Education* (Pensilvanija, SAD)
- *University of Technology in Sydney* (Sidnej, Australija)
- *University of Zimbabwe* (Zimbabve)
- *Sheridan's Adult Education Certificate Program* (Kanada)
- *Indiana University of Pennsylvania* (SAD)
- *The University of British Columbia* (Kanada)
- *Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu* (Srbija).

Kriterijumi koje smo uvažavali u komparativnoj analizi programa komunikaciono-medijskog obrazovanja su, dakle, sledeći: naziv kursa; status kursa (obavezan ili izborni); nivo obrazovanja; sadržaj nastavnih programa pojedinih kurseva.

Ograničavajući faktori komparacije komunikaciono-medijskog obrazovanja

Primenom opisane metodologije, posebno uključujući *Internet* kao izvor podataka, neminovno su se nametnule izvesne teškoće. Naime, iskristalisalo se više ograničavajućih faktora. Oni su istovremeno rezultat istraživanja i činioци koji su imali refleksije na ishode tokom daljeg istraživanja. Klasifikovali smo ih u sedam sledećih grupa:

1. *Različita dostupnost i raspoloživost programa na Internetu.* Generalno posmatrano, podaci o programima su veoma oskudni. Retke su institucije koje daju kompletne podatke o pojedinim kursevima koji se nalaze u njihovoj obrazovnoj ponudi. Mahom se može doći do načelnih i najopštijih informacija. Najveći broj *web* prezentacija obrazovnih institucija zadržava se samo na opisu studija, dok pojedine ne razotkrivaju ni pregled kurseva u okviru studijskog programa. Mali broj *web site*-ova odobrava pristup pomenutim sadržajima, koji je, takođe, uslovljen

- i ograničen. Najčešće je pristup dozvoljen samo pojedinim kategorijama korisnika i potencijalnim korisnicima (budućim i/ili aktuelnim studentima). Pristup informacijama se reguliše na nekoliko načina. Jedan od njih podrazumeva otvaranje naloga za pristup servisima u okviru elektronskih baza podataka pojedinih univerziteta. Drugi način je uspostavljanje kontakta sa predavačima, obično putem *e-mail*-a, a oni, na osnovu motivacionih pisama potražitelja informacija, procenjuju koje im sadržaje treba učiniti dostupnim.
2. *Razućdenost i šarolikost naziva kurseva*. Ne postoji jedinstveni kriterijum po kome kursevi dobijaju naziv. U nazivima pojedinih kurseva najčešće se ističu različiti relevantni fenomeni, kao: komunikacije, mediji, tehnologije, *online* obrazovanje, dizajn itd.
 3. *Opštost kurseva po obuhvatu problema*. Postojeći kursevi se bave komunikacionim i medijskim aspektima obrazovanja na različitim nivoima opštosti. Kursevi variraju od sasvim specifičnih, pa se bave samo određenim konkretnim aspektima komunikacija i medija u obrazovanju, do onih koji se temelje na širokim i opštim osnovama relevantnih problema.
 4. *Različitosť brojeva kurseva posvećenih komunikacijama i medijima u pojedinim studijskim programima*. Broj kurseva varira od institucije do institucije, od studija do studija. Neke institucije imaju svega jedan kurs komunikaciono-medijskog obrazovanja, dok ima i onih koji nude čitave setove ovakvih kurseva. Kao što smo naglasili, sreću se, istina retko, i studije andragogije u kojima je ova oblast potpuno zanemarena.
 5. *Neujednačenost preciznosti Internet prezentacije*. Neke institucije daju na uvid kompletne programe sa opisima nastavnih jedinica, dok druge čine dostupnim samo naslove kurseva.
 6. *Teškoće preciznog izdvajanja studija namenjenih budućim andragozima od programa za osposobljavanje i usavršavanje za obavljanje poslova andragoga*. Neke institucije koje su na *Internetu* identifikovane kao obrazovne institucije koje osposobljavaju andragoški kadar to zapravo nisu. Niti njihovo primarno usmerenje, niti pojedini kursevi koje one nude ne odnose se na obrazovanje kadra koji će raditi u obrazovanju odraslih. Ove institucije se determinišu kao andragoške samo zbog toga što se u obrazovnim ishodima njihovih programa, manje ili više eksplicitno, ističe mogućnosť angažovanja kandidata u sferi obrazovanja odraslih nakon sticanja diplome. One, zapravo, nisu akreditovane

za obrazovanje andragoškog kadra, ne nude diplome i sertifikate u ovoj oblasti, a mogućnost andragoških intervencija svršenih kandidata je prilično ograničena.

7. *Skrivenost programa.* Neke institucije, iako ne ekspliciraju kurseve komunikaciono-medijskog obrazovanja, u opisu obrazovnih ishoda ili profila stručnjaka koji se obrazuju, navode elemente (poput razvoja jezičkih i komunikacionih veština, medijskih veština i sl.) koji ukazuju da je dotaknuta (doduše veoma površno) i oblast kojoj je posvećena naša analiza. Jedna od takvih institucija je *University of Witwatersrand in Johannesburg* (Južna Afrika).

Uprkos tome što su identifikovani ograničavajući faktori predstavljali teškoću koja se odrazila na obim i kvalitet ishoda, slažemo se sa autorima (Maksimović, 2011) koji ističu da metodološke teškoće u komparativnim istraživanjima ne bi trebalo da vode ka ignorisanju realnosti. Valja je proučavati uz isticanje nejasnoća i teškoća koje se nje tiču, te ih koristiti pre kao izvore nego prepreke.

Komunikaciono-medijsko obrazovanje prema nazivu, statusu i nivou kurseva

Poređenje kurseva komunikaciono-medijskog obrazovanja koji su obuhvaćeni pripremom andragoškog kadra u raznim delovima sveta ukazuje na izrazitu raznovrsnost u nazivima i orijentacijama pojedinih kurseva. Razlog za to nalazimo u činjenici da se širom sveta drugačije gleda na problem prioriteta u domenu komunikacionih i medijskih veština koje profesionalci u oblasti obrazovanja odraslih treba da poseduju. Pored toga, predmeti se razlikuju, ne samo prema nivou studija na kome su zastupljeni, nego i prema raspoređenosti pojedinih sadržaja na tim nivoima. Šarolikost je prisutna i u statusu tj. stepenu mandatornosti pohađanja istih, te vrednovanju u kontekstu studija u celini.

Uvažavajući podatke koji su nam bili dostupni, sve kurseve, prema nazivima iz kojih se vidi njihova dominantna orijentacija, grupisali smo u šest glavnih kategorija. Unutar njih se tragalo za specifikacijom statusa, nivoa studija na kome se kurs pojavljuje i načina realizacije. Tako su identifikovane sledeće orijentacije:

1. ***Programi dominantno tehnološke orijentacije.*** U ovu grupu spadaju:
 - *Obrazovne tehnologije (Educational Technologies)* – izborni kurs na osnovnim studijama obrazovanja odraslih na *University of Fraser Valley* (Kanada). Delom se realizuje u tradicionalnom obrazovnom okruženju, a delom u računarskoj učionici.

- *Komunikacione tehnologije u obrazovanju odraslih (Communication Technologies for Adult Education)* – obavezan predmet na dvogodišnjim master studijama koje online putem realizuje *The Global Open University of Nagaland*, Indija.
- *Tehnologija obrazovanja i obučavanja (Education and Training Technology)* – obavezan predmet na master studijama koje organizuje *National University of Ireland*. Ovaj predmet predstavlja jedan od 8 modula u okviru master studija obrazovanja odraslih. Podrazumeva mešavinu tradicionalnog obrazovanja, online rada i interaktivnih radionica (obavezno je učešće u dvodnevnoj radionici u jednoj akademskoj godini).
- *Informacione tehnologije (Information Technology)* – obavezan predmet na master studijama na *University of Zimbabwe*.
- *Tehnologija i obrazovanje odraslih (Seminar in Technology and Adult Education)* – obavezan predmet na master studijama na *Indiana University of Pennsylvania*.
- *Upotreba kompjutera u obrazovanju (Computer Application in Education)* – obavezan predmet na osnovnim studijama obrazovanja odraslih na *University of Zimbabwe*.

2. Programi usmereni na medije. Među analiziranim programima ovoj grupi pripadaju:

- *Novi mediji i društvene promene (New Media and Social Change)* – ovaj predmet je obavezan u okviru dvogodišnjih master studija obrazovanja odraslih koji je u ponudi na *University of Technology in Sydney*. Javlja se na obe godine studija na smeru *Popularno obrazovanje i društvene promene*.
- *Obrazovanje i mediji (Education and Media)* – obavezan predmet na osnovnim studijama obrazovanja odraslih na *The University of British Columbia*.
- *Medijska produkcija (Media Production) i Interaktivni multimediji (Interactive Multimedia)* – oba predmeta su obavezna u okviru master studija na *Indiana University of Pennsylvania*.
- *Mediji i obrazovanje odraslih* je program koji se realizuje kao izborni na doktorskim studijama andragogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

3. Programi orijentisani na dizajn. U ovu grupu svrstali smo sledeće kurseve:

- *Dizajn i davanje instrukcija (Design and Delivery of Instruction)* i *Principi instrukcionog dizajna (Principles of Instructional Design)* – oba predmeta su obavezna na osnovnim studijama obrazovanja odraslih na *University of Zimbabwe*, s tim što se prvi javlja kao preduslov za pohađanje drugog.
- *Instrukcioni dizajn (Instructional Design)* i *Osnove kompjuterskog instruiranja (Instructional Computing Basics)* – radi se o obaveznim predmetima koji su deo master studija na *Indiana University of Pennsylvania*.

4. Programi orijentisani na komunikacije. U grupu programa koji su fokusirani na različite aspekte komunikacije svrstavamo:

- *Komunikacione veštine (Communication skills)* – obavezan predmet na osnovnim studijama obrazovanja odraslih na *University of Zimbabwe*.
- *Komunikacione teorije i obrazovne tehnologije (Communication Theory and Educational Technology)* – obavezan predmet na master studijama obrazovanja odraslih na *University of Zimbabwe*.
- *Dokolica, komunikacija i obrazovanje odraslih* – realizuje se kao izborni predmet na master studijama andragogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

5. Programi fokusirani na online obrazovanje i obrazovanje na daljinu. Ovoj kategoriji pripadaju:

- *Uvod u učenje na daljinu (Introduction in Distance Education)* i *Dizajn kursa i razvoj učenja na daljinu (Course Design and Development of Distance Education)* – ovo su obavezni predmeti u okviru osnovnih studija obrazovanja odraslih na *Penn State College of Education*.
- *Dizajn i autorstvo online kursa (Design and Authoring an Online Course)* i *Tehnologije online obrazovanja (Technology of Online Delivery)* – ovo su programi za usavršavanje andragoškog kadra koji ima praktičnih iskustava u sferi podučavanja, rada u kompanijama i sl. Izborni su predmeti obuhvaćeni programom *Sheridan's Adult Education Certificate Program* koji je u Kanadi podržan od strane *Kanadskog društva za obučavanje i razvoj (Canadian Society for Training and Development)*.
- *Principi, tehnike i praksa u učenju na daljinu (Principles, Techniques and Practice in Distance Education)* – izborni predmet u okviru studija obrazovanja odraslih na *University of Zimbabwe*.

- *Online obrazovanje* – izborni predmet na osnovnim studijama andragogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. U celosti se realizuje u kompjuterskoj učionici.

6. Programi opšte orijentacije. Obuhvaćeni su:

- *Andragogija komunikacija i medija* – kao obavezan, realizuje se na Filozofskom fakultetu u Beogradu u okviru osnovnih studija andragogije. Delom se ostvaruje u tradicionalnom obrazovnom okruženju, a delom u kompjuterskoj učionici.
- *Komunikacija, mediji i obrazovanje odraslih* – obavezan je deo master studija andragogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu.

Oba kursa iz ove kategorije se, dakle, realizuju u okviru studija andragogije u našoj zemlji. Zasnovani su na širokoj teorijsko-problemskoj osnovi, obuhvataju širok raspon problema koji se odnose na razne obrazovne aspekte komunikacija i medija. Stoga smo ih mogli svrstati i u više prethodnih kategorija.

Možemo zaključiti, *prvo*, prema dominantnoj orijentaciji iskristalisalo se nekoliko grupa kurseva. Jedni su prvenstveno usmereni na *tehnologije* (obrazovne, komunikacione i sl.), drugi u prvi plan ističu *medije*, treći svoj fokus stavljaju na *komunikaciju*, četvrti primarno ukazuju na *učenje na daljinu* i *onlajn obrazovanje*, peti se bave *dizajnom* i *instrukcionim dizajnom*, a šesti su *opšte orijentacije*.

Drugo, kada se posmatraju nivoi studija, primećuje se da su programi komunikacionog i medijskog obrazovanja u osposobljavanju andragoškog kadra izraženo prisutni na osnovnim (*bachelor*), potom master, dok su na doktorskim studijama retki, gotovo odsutni. Naime, takvi programi postoje na doktorskim studijama samo na *Penn State College of Education*, Pensilvanija, SAD i Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

Treće, prema statusu predmeta teško je reći koji dominira. Čini se da su podjednako aktuelni oni koji imaju status obaveznih, kao i oni koji imaju status izbornih predmeta. U okviru studija kao celina, kursevi imaju različitu numeričku težinu. Drugačije se vrednuju i ne pridaje im se ista količina studijskih kredita (bodova).

Komunikaciono-medijsko obrazovanje prema s držaju nastavnih programa

Iskristalisani faktori koji su ograničavajuće delovali na realizaciju komparativne analize, naveli su nas da u ovom delu interesovanje fokusiramo samo na kurseve čiji su sadržaji programa dostupni na *Internetu*. U skladu sa opštim ciljem

našeg rada i jednim od istraživačkih zadataka, upoređivanje sadržaja nastavnih programa prelamamo kroz prizmu sadržaja programa kursa *Andragogija komunikacija i medija*. Kao što je rečeno, kurs se realizuje u okviru osnovnih studija andragogije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Radi lakšeg praćenja, dajemo osnovnu skicu sadržaja nastavnog programa ovog kursa (detaljnije u: *web site-u Filozofskog fakulteta – www.f.bg.ac.rs*; Kačavenda-Radić, 2007):

- Komunikacija i domen andragoških interesovanja. Andragogija komunikacija i medija kao naučna disciplina;
- Semiotičko-lingvističke relevantnosti komunikacije odraslih;
- Neverbalna komunikacija odraslih;
- Jezik i govor u komunikaciji odraslih;
- Jezik i pisana reč u komunikaciji odraslih;
- Razvoj pisma i širenje pismenosti – preduslov posrednog komuniciranja;
- Naučno-tehnološko-industrijski razvoj i masovna komunikacija;
- Veštine u neverbalnoj i verbalnoj komunikaciji odraslih;
- Mediji masovnog komuniciranja i koncept medijskog obrazovanja;
- Medijska pismenost; multimedijско obrazovanje odraslih;
- Obrazovanje odraslih za medije i putem medija;
- Planiranje i programiranje medijskog obrazovanja odraslih;
- Publika koja se obrazuje. Medijsko-obrazovna animacija. Javno mnjenje. Odnosi s javnošću.
- Štampani mediji i obrazovanje odraslih;
- Elektronski mediji i obrazovanje odraslih;
- Nove tehnologije i obrazovanje odraslih;
- *Online* obrazovanje;
- Andragoška funkcija novinara;
- Ambivalentni karakter upotrebe medija.

Stavljajući pojedine elemente ovog programa u odnos sa drugim programima u svetu, nameće se više zanimljivih zapažanja. Pre svega se primećuje obimnost programa našeg kursa. U biti obuhvata više programa iz ove oblasti koji se nude na univerzitetima po svetu. Gotovo svaku jedinicu našeg programa možemo prepoznati unutar nekog od postojećih kurseva.

Uočavaju se razlike u razmatranju *komunikacije i medija u domenu andragoških interesovanja*. Čini se da se ovom problemu ne posvećuje pažnja u studijama andragogije u svetu, koliko kod nas. To se prvenstveno odnosi na nedostatak interesovanja za probleme konstituisanja naučnih oblasti u sferi obrazovanja odraslih, komunikacija i medija.

Do istog zaključka dolazimo i po pitanju *semiotičko-lingvističkih problema komunikacije odraslih*. Postoje samo naznake da bi se u okviru nekih predmeta mogli proučavati različiti aspekti jezika, odnosa jezika i govora, odnosno pisma (pisane reči); retorike i besedništva; teorijskih problema verbalne komunikacije; kodova u komunikaciji; razvoja pisma i pismenosti itd. Takođe, čini se da se problemima *masovnog komuniciranja* i problemima *masovnih medija i publike koja se obrazuje* više pažnje posvećuje kod nas.

Probleme *komunikacionih kompetencija, neverbalne komunikacije i teorija komunikacija*, obuhvaćene našim programom, srećemo u drugim kursevima, na primer, *Komunikacione veštine* i *Komunikacione teorije i obrazovne tehnologije* sa Univerziteta u Zimbabveu.

Analiza dostupnih izvora navodi na konstataciju da se svuda po svetu najveći značaj pridaje *naučnotehnološkom razvoju* i njegovom uticaju na komunikacione aspekte obrazovanja odraslih. O tome svedoči i broj ranije izlistanih kurseva koje smo svrstali u kategoriju onih sa tehnološkom orijentacijom. Program koji se najeksplicitnije bavi istorijskim, filozofskim i organizacionim aspektima obrazovne komunikacije odraslih u kontekstu naučnotehnološkog razvoja je *Uvod u učenje na daljinu* koji se realizuje na *Penn State College of Education* u SAD. Ovaj program je usmeren isključivo na učenje i obrazovanje na daljinu, te se zaključuje da se radi o uže orijentisanom kursu u odnosu na *Andragogiju komunikacija i medija*, što mu daje više prostora za dublje proučavanje odnosa naučnotehnološkog razvoja i obrazovanja odraslih.

Najkonkretnije sličnosti sa našim programom (naročito kada se ima u vidu njegova praktična dimenzija) nalazimo u programu *Obrazovne tehnologije* koji je u ponudi institucije *University of Fraser Valley* iz Kanade. Ovaj kurs, kao i naš, osposobljava polaznike za odabir, implementaciju i evaluaciju odgovarajućih tehnologija u svrhu obrazovanja odraslih. Akcenat je na primeni teorija i principa obrazovanja odraslih u globalnom kontekstu. Razmatraju se i problemi kreiranja i primene vizuelnih prezentacija koje prate usmena izlaganja, interaktivnih televizijskih i video sadržaja, audio i video konferencija, distribuiranja strategija učenja, kompjuterski posredovane komunikacije, saznanjih okruženja koja se baziraju na upotrebi internet konekcije, elektronskih diskusionih grupa, stilova učenja i njima odgovarajućim tehnologijama i sl. Ovaj program podrazumeva i analizu aktuelnih relevantnih istraživanja u oblasti obrazovnih tehnologija i njihove primene u obrazovanju odraslih.

Razlika pomenutog kursa u odnosu na naš je u tome što se on eksplicitno bavi izučavanjem primene teorija učenja kroz upotrebu obrazovnih tehnologija i političkim pitanjima medijsko-tehnološkog instruiranja, učenja i obrazovanja.

Sasvim je izvesno da pomenuti problemi jesu relevantan deo komunikaciono-medijskog programa u studijama andragogije, te bi upravo oni mogli da budu smer-nica za proširenje i unapređenje našeg programa. No, budući da je naš program suviše obiman, možda bi mesto proučavanju navedenih problema mogli tražiti u otvaranju novih kurseva ili unutar nekih drugih predmeta čiji sadržaj obuhvata teorije učenja.

Od kurseva koji se bave primenom informaciono-komunikacionih tehnolo-gija u obrazovanju odraslih, posebno nam je zanimljiv *Osnove kompjuterskog instruiranja* koji je deo master programa na *Indiana University of Pennsylvania*, Pensilvanija, SAD. U okviru ovog predmeta polaznici se osposobljavaju za prak-tičnu primenu kompjuterskih tehnologija kao sredstva unapređenja efektivnosti i efikasnosti podučavanja i razvoja, kako u institucionalnim, tako i u vaninstitu-cionalnim uslovima. Takođe, ovaj program je usmeren na razvoj kritičke procene kompjuterski podržane obuke i kompjuterski generisanih materijala, kao i kreira-nje strategije za integraciju kompjutera u proces obrazovanja. Kurs predviđa i raz-matranje relevantnih istraživanja, kao i mogućnosti praktične primene njihovih rezultata.

Na istom univerzitetu realizuje se još nekoliko kurseva koji se prema sa-držaju mogu svrstati u jednu, a prema nazivu u neku drugu grupu. Tako, kurs *Interaktivni multimediji* pre svrstavamo u tehnološke nego medijske, jer zapravo predstavlja uvodno osposobljavanje za kreiranje kompjuterski generisanih multi-medijalnih prezentacija, ali i šire, elemenata namenjenih savremenoj obrazovnoj industriji. Kurs *Instrukcioni dizajn i razvoj* nazivom implicira jedno, a zapravo po-drazumeva osposobljavanje polaznika za upotrebu različitih medija (štampanih, video i multimedijalnih) u svrhu izrade jedinstvenog instrukcionog prototipa.

Za prethodno analizirane programe, kao i za većinu dostupnih programa koje ovim prikazom nismo obuhvatili, zajedničko je da se pod kapom *tehnologija* (informacionih, obrazovnih, komunikacionih i drugih), zapravo bave savreme-nim, novim tehnologijama i najnovijim, prevashodno elektronskim medijima u obrazovanju odraslih. Tako, stiče se utisak da je primena nekih razvojno starijih medija više zanemarena nego u našem programu. U tom smislu, program na-šeg kursa je obuhvatniji, jer uključuje i *štampane medije u kontekstu obrazovanja odraslih*. Čak i u domenu elektronskih medija, strani programi se koncentrišu prevashodno na medije relevantne sa aspekta poslednjih trendova u učenju na daljinu. Tako se često previđa uloga radija, donekle televizije, u kontekstu obrazo-vanja odraslih, što naš program obuhvata.

Takođe, čini se da su mahom posredi kursevi koji su usmereni na tehno-loška, komunikaciona i medijska rešenja koja se tiču učenja na daljinu i *online*

obrazovanja, što je u *Andragogiji komunikacija i medija* jasnije predstavljeno izdvajanjem u precizne programske jedinice, a *Online obrazovanje* se javlja i kao poseban predmet na našim studijama andragogije u izbornom statusu.

Dalja analiza nas je dovela do predmeta u okviru kojih se eksplicitno izučavaju različiti aspekti *medijske pismenosti i medijskog obrazovanja odraslih*. Za razliku od drugih, u našem programu su to samo neke od jedinica. Na *Indiana University of Pennsylvania* postoji predmet na master studijama pod nazivom *Medijska produkcija*. U okviru njega se, slično kao u našem programu, razmatraju problemi sistematske i planske proizvodnje, upotrebe i evaluacije medijskih sadržaja. Ovaj predmet osposobljava polaznike da, između ostalog, kreiraju medijske poruke sa različitim namenama (motivacione, instrukcione, informacione i sl.).

Posebno interesantan sadržaj programa nalazimo unutar kursa *Novi mediji i društvene promene* koji se realizuje na master studijama na *University of Technology in Sydney*, Australija. Bavi se varijantama uticaja medija na način ljudskog oglašavanja i participacije u različitim društvenim zbivanjima u poslednjim decenijama. Naime, sadržaj predmeta je usmeren na načine na koji su mediji kreirali prilike za ključne društvene grupe kroz koje oni podstiču i kontrolišu kampanje društvenih promena. Poseban akcenat je na mogućnostima najnovijih medija, koje su daleko veće od onih koje se pripisuju tradicionalnim. Ovde je, dakle, reč o konkretnom i usko usmerenom programu koji podseća samo na jedan segment našeg programa koji se odnosi na *medijsko-obrazovnu animaciju i odnose s javnošću*. Iako koristan i relevantan, sa aspekta naših studija andragogije, nameće se dilema da li ovakav kurs treba da postoji izdvojeno ili je adekvatnije odgovarajuće teme obrađivati u okviru kursa koji je baziran na širim osnovama.

Možemo zaključiti, učinjena komparativna analiza dozvoljava izdvajanje nekoliko bitnih momenata koji ukazuju ne samo na karakteristike programa komunikaciono-medijskog obrazovanja u našim studijama andragogije nego i na smernice za njegov dalji razvoj. Poredeći se sa drugima, konstatovali smo, dakle, sledeće:

Prvo, prema obuhvatu problema koji se proučavaju, oblast komunikaciono-medijskog obrazovanja u našim studijama andragogije ne zaostaje za sličnim u svetu;

Drugo, problemi komunikaciono-medijskog obrazovanja se uglavnom izučavaju na osnovnim i master studijama, dok kod nas na sva tri nivoa. Uvažavajući identifikovana ograničenja koja se, pre svega, odnose na dostupnost informacija putem *Interneta*, utvrdili smo da se ova oblast na nivou doktorskih studija andra-

gogije izučava jedino kod nas i na *Penn State College of Education*, Pensilvanija, SAD.

Treće, u odnosu na sadržaje programa sličnih kurseva u svetu, naše karakteriše opšta programska orijentacija. Izuzetak je kurs *Online obrazovanje odraslih* na osnovnim studijama;

Četvrto, budući opšte orijentacije, programi naših kurseva su preobimni – obuhvataju veliki broj jedinica i širok dijapazon problema. Prevazilaženje ovog nepovoljnog nalaza je moguće, najmanje, u tri smera koja bi se odvijala sukcesivno i/ili istovremeno. Trebalo bi učiniti sledeće:

1. Izvršiti kritičku reviziju andragoške relevantnosti proučavanja pojedinih problema komunikaciono-medijskog obrazovanja.
2. Razmotriti mogućnost eventualnog „cepanja“ programa na više kurseva. To, pak, zahteva i zavisi od obuhvatnije i detaljnije analize celokupnih studija andragogije u cilju uviđanja pozicije i značaja komunikaciono-medijskog obrazovanja kao jedne od oblasti studija.
3. Utvrditi mogućnost usmeravanja pojedinih proučavanih problema na druge aktuelne kurseve unutar celokupnih studija andragogije.

Zaključak

Dobijeni rezultati istraživanja pokazuju da se kursevi čiji se programi fokusiraju na različite aspekte komunikaciono-medijskog obrazovanja sreću na svim nivoima andragoških studija; nazivaju se različitim imenima; karakterišu ih drugačiji statusi i položaj u kontekstu ostalih predviđenih kurseva unutar studija; varira njihov broj u okviru pojedinačnih andragoških studija; drugačije su programske orijentacije; promenljiv je nivo sistematičnosti; različita obuhvatnost i opštost u pristupu relevantnim problemima. Utvrđen je, dakle, širok spektar varijacija komunikaciono-medijskog obrazovanja andragoških profesionalaca, kako na globalnom, tako i na nivou pojedinih zemalja koje imaju više visokoškolskih institucija na kojima se realizuju studije za inicijalno obrazovanje andragoga.

Najzad, učinjena analiza pokazuje da postoje sličnosti, ali i razlike između programa namenjenih komunikaciono-medijskom obrazovanju andragoga u našoj zemlji i drugih programa u svetu. To nam je omogućilo ne samo da uvidimo karakteristike, zapazimo prednosti i nedostatke, nego i da iskristališemo izvesne smernice za njihov dalji razvoj.

Korišćeni izvori i literatura

- Antonijević, R. (2012). *Osnove procesa vaspitanja*. Beograd: Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Bandur, V. i Potkonjak, N. (1999). *Metodologija pedagogije*. Beograd: Savez pedagoških društava Jugoslavije.
- Bjorklund, S. & Colback, C. (2001). The view from top. *Journal of Engineering Education*, 90 (1), 13–20.
- Dannels, D. P., Anson, C.M., Bullard, C.M. & Pretti, S. (2003). Challenges in learning communication skills in chemical engineering. *Communication Education*, 52 (1), 50–56.
- Darling, A.L. & Dannels, D.P. (2003). Practicing engineers talk about the importance of talk. *Communication Education*, 52 (1), 1–16.
- Dickson, T. (2000). *Mass Media Education in Transition*. London: Lawrence Erlbaum Ass. Pub.
- Elektronska baza podataka o dostupnim obrazovnim institucijama i studijskim programima, Retrieved 2012, from www.gradschools.com
- Engleberg, I. N. (1984). Andragogy in Community College Communication Courses. *Communication Education*, 33 (3), 13–17.
- Fajgelj, S. (2004). *Metode istraživanja ponašanja*. Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
- Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu* (Srbija), Retrieved 2012, from www.f.bg.ac.rs
- Indiana University of Pennsylvania* (SAD), Retrieved 2012, from www.iup.edu
- Kačavenda Radić, N. (2007). Komunikacije i mediji: andragoški interes. U: Klapan, A. i Matijević, M. (ur.). *Obrazovanje odraslih za ekonomiju znanja* (79-88). Zagreb: Hrvatsko andragoško društvo.
- Kačavenda-Radić, N., Nikolić-Maksić, T. i Ljujić, B. (2011). Kvalitet dokoličarskog i komunikaciono-medijskog obrazovanja. U: Kačavenda-Radić, N., Pavlović-Breneselović, D. i Antonijević, R. (Ur.). *Kvalitet u obrazovanju* (73-97). Beograd: IPA.
- Kačavenda-Radić, N., Nikolić-Maksić, T. i Ljujić, B. (2012). Obrazovanje u paradigmi humanističke refleksije informacionih i komunikacionih tehnologija. U: Vujsić Živković, N., Mitrović, M. i Ovesni, K. (Ur.). *Posebna pitanja kvaliteta u obrazovanju* (77-97). Beograd: IPA
- Maksimović, M. (2011). Politika doživotnog učenja u Evropi: EU, Škotska, Danska i Srbija. *Andragoške studije*, (1), 47-70.
- National University of Ireland* (Galvej, Irska), Retrieved 2012, from <http://www.nui.ie/>
- Ovesni, K. (2001). *Obrazovanje andragoških kadrova (Evropska iskustva)*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Ovesni, K. (2009). *Andragoški kadrovi – profesija i profesionalizacija*. Beograd: IPA
- Penn State College of Education* (Pensilvanija, SAD), Retrieved 2012, from <http://www.ed.psu.edu/educ/>

- Przybylska, E. (ed.) (2006). *TEACH – Teaching Adult Educators in Continuing and Higher Education*. Torun: Uniwersytet Mikołaja Kopernika.
- Rosen, E.Y. (1998). *Changing the World Through Media Education*. Golden (Colorado): Fulcrum Publishing.
- Savićević, D. (2003). *Komparativna andragogija*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Savićević, D. (2011). *Opšta andragogija*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov“.
- Sheridan's Adult Education Certificate Program* (Kanada), Retrieved 2012, from sculptor.sheridanc.on.ca
- Sholle, D. & Denski, S. (1994). *Media Education and the (Re)Production of Culture*. London: Bergin and Garvey.
- St. Francis Xavier University* (Kanada), Retrieved 2012, from www.stfx.ca
- The Global Open University of Nagaland* (Indija), Retrieved 2012, from <http://nagaland.net.in/>
- The University of British Columbia* (Kanada), Retrieved 2012, from www.ubc.ca
- University of Fraser Valley* (Kanada), Retrieved 2012, from <http://www.ufv.ca/home.htm>
- University of Technology in Sydney* (Sidnej, Australija), Retrieved 2012, from www.uts.edu.au
- University of Witwatersrand in Johannesburg* (Južna Afrka), Retrieved 2012, from <http://www.wits.ac.za/>
- University of Zimbabwe* (Zimbabve), Retrieved 2012, from www.uz.ac.zw

COMMUNICATION AND MEDIA EDUCATION OF ANDRAGOGICAL PROFESSIONALS – WORLD RELATIONS

Nada Kačavenda Radić, Tamara Nikolić Maksić & Bojan Ljujić
University of Belgrade, Faculty of Philosophy

Abstract

The paper reveals results of comparative analysis of communication and media education of andragogical professionals around the world. The purpose of research efforts is to determinate the position of communication and media education in a wider context of andragogical staff preparation. By determining similarities and differences, the aim is critical overview of existing curricular orientation in this area within initial education of andragogues that is being realised in our country with purpose of its enhancement. The main research technique was analysis of available documentation, and the source of data was *Internet*, particularly web presentations of institutions with studies of andragogy. Gathered data were sorted and compared in regard to: content of teaching subjects; course names; status of particular courses within studies and level of studies in which they take place. Primarily, research results show that institutions which realize andragogical studies are unequally disseminated around the world. The great majority of these institutions is placed in USA. Furthermore, communication and media education of andragogical staff in the world varies depending on curricular orientation; level of generality in approach and profundity of certain problems; course names; course status and number of courses within certain studies of andragogy. Following curricular orientations were identified: dominantly technological, mostly media; design; communicational; *online* and general orientation. Finally the results showed that there are similarities, but also distinctions between curricula referring to communication and media education of andragogues in our country and other curricula around the world. That made possible to us not only to distinguish characteristics of our studies in this field, but also to notice advances and drawbacks, so we could clarify some directions for their upcoming development.

Key words: communication and media education, andragogue, curriculum, studies of andragogy, curricular orientation.